

ARCHEOWIEŚCI 20

Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW

SAKKARA – kampania 2010

Z wykopalisk w Sakkarze (Egipt) powróciła misja Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW kierowana przez prof. Karola Myśliwca (Instytut Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych Polskiej Akademii Nauk). Badania w Sakkarze prowadzone są na nekropoli położonej bezpośrednio na zachód od kompleksu najstarszej piramidy świata należącej do faraona Dżesera.

Celem tegorocznej kampanii wykopaliskowej w Sakkarze było dokończenie eksploracji ostatniego odcinka obszaru, na którym znajdują się dwie nekropole starożytne: „dolna” - z grobowcami dostojników z czasów 6. dynastii (ok. 2300 p.n.e.), i „górna” - z pochówkami z okresu ptolemejskiego (t. j. z ostatnich trzech wieków p.n.e.). Obszar ten usytuowany jest pomiędzy murem otaczającym święty okrąg piramidy Dżesera a tak zwaną „Suchą Fosą” - gigantycznym (20 m głębokości, 40 m szerokości) rowem wykutym w skale i otaczającym piramidę ze wszystkich stron.

Fot. 1 Nekropola dostojników między piramidą schodkową a t.zw. „Suchą Fosą” wraz z wejściami do grobowców skalnych z czasów Starego Państwa (3.tysiąclecie p.n.e.). (Fot. J.Dąbrowski)

Wśród najbardziej interesujących odkryć wymienić należy kilkanaście nowych pochówków z okresu ptolemejskiego. Były to m.in. znakomicie zachowane mumie, które zostały poddane badaniom antropologicznym. Badania te mają charakter pionierski, są bowiem pierwszym opracowaniem dotyczącym reprezentatywnej grupy (ponad 600 mumii i szkieletów) społeczeństwa starożytnego Memfis na podstawie materiału antropologicznego.

Fot. 2 Pochówek szkieletowy z okresu ptolemejskiego w górnej warstwie wykopalisk. (Fot. J. Dąbrowski)

W nekropoli „dolnej”, pochodzącej z czasów Starego Państwa, wyeksplorowano wykuty w skale szyb i komorę grobową dużej mastaby (czyli elitarnej formy pochówku) noszącej ślady wielokrotnego użycia. Z zastawy grobowej zmarłego zachowało się m. in. trzydzieści miniaturowych narzędzi i naczyń miedzianych, w tym naczyń używanych do celów rytualnych.

Fot. 3 Miniaturowe narzędzia i naczynia miedziane znalezione w komorze grobowej z czasów 6. dynastii (ok. 2300-2200 p.n.e.). (Fot. J. Dąbrowski)

Najciekawsze okazały się jednak wyniki badań geoarcheologicznych, które potwierdziły, że teren opadający tarasami skalnymi od okręgu „piramidy schodkowej” (Dżesera) do „Suchej Fosi” był pierwotnie kamieniołomem, z którego czerpano materiał do budowy zarówno samej piramidy jak i otaczającego ją monumentalnego muru. Jak wskazuje materiał archeologiczny zachowany w warstwie najniższej, leżącej bezpośrednio na powierzchni kamieniołomu, natychmiast po zakończeniu eksploracji powierzchnię skały pokryto warstwą cegły suszonej, a w niektórych miejscach także warstwą gliny, by teren przylegający do piramidy od zachodu wykorzystać do celów rytualnych.

Fot. 4 Prace podczas odsłaniania kamieniołomów (Fot. J. Dąbrowski)

Szczególnie ważne dla interpretacji tej przemiany było odkrycie z podziemnej komory (której tylna ściana, jak się okazało, zbiegała się na powierzchni ziemi z wysokim progiem skalnym), gdzie znaleziono ogromny, dekorowany płaskorzeźbą harpun rytualny - symbol faraona identyfikowanego z bogiem Horusem, a nad nim – depozyt kości dzikich zwierząt, które należy identyfikować z Setem, „bogiem chaosu”. Zdaniem prof. Myśliwca wszystko wskazuje na to, że właśnie w tym miejscu powstała wówczas budowla, złożona z części naziemnej i podziemnej, znana dotychczas wyłącznie z tak zwanych „Tekstów Piramid” (najstarsze dzieło egipskiej literatury religijnej). W budowli tej miały się odbywać rytuały święta zwycięstwa Horusa (faraona) nad jego wrogiem Setem, którego symbolem był hipopotam i inne dzikie zwierzęta. Dopiero pod koniec Starego Państwa, to jest 200 lat później, obszar ten zaczęto wykorzystywać do celów pogrzebowych, drążąc w skale grobowce dostojników, między innymi odkryte w poprzednich latach przez polskich archeologów pod wodzą prof. Myśliwca, pięknie dekorowane groby wezyra Merefnebefa i sekretarza królewskiego Nianchnefertema.

Fot. 5 Konserwatorka ratuje malowidła w kaplicy grobowej dostojnika sprzed ponad 4000 lat. (Fot. J. Dąbrowski)

Badania geoarcheologiczne kontynuowane będą w 2011 roku a ich celem będzie m.in. rozpoznanie podziemnych konstrukcji wykutych w obydwu ścianach „Suchej Fosi”.

Tekst: K. Myśliwiec
Redakcja: Z. Wygnańska